कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन

रुन कुमारी महतो

परीक्षा क्रमाङ्कन : २८१६७६/०७०

त्रि.वि.दर्ता.नं.: ९-२-५६८-१५०-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभागअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष ने.पा.शि.

५९८ पाठ्यांशको आवश्यकता पुरा गर्न

प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७५/**2018**

कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन ५३० - रुन कुमारी महतो २०७५/2018

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका प्राथमिक सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । द्वितीयक स्रोतबाट लिइएका सामग्रीहरूलाई सन्दर्भाङ्कन दिएर उल्लेख गरिएको छ । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७५/०३/२० ....

Date: July 4, 2018

रुन कुमारी महतो

(शोधार्थी)

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको पाठ्यांश (नेपा. शि. ५९८) प्रयोजनका लागि **कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाका लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी रुन कुमारी महतोद्वारा मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७५/०३/२५

Date: July 9, 2018

....

प्रा. डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल

(**शोधनिर्देशक**)

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि,.कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको पाठ्यांश (नेपा. शि. ५९८) प्रयोजनको निमित्त रुन कुमारी महतोद्वारा तयार पारिएको **कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विषयको स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	**प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई** (विभागीय प्रमुख)	....
२.	**डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने** (शोधविशेषज्ञ)	....
३.	**प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल** (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७५/०४/१०

Date: July 26, 2018

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारेको हुँ । शोधपत्रको शीर्षक चयन, सामग्री निर्माण, तथ्याङ्क सङ्कलन, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा परिमार्जन गरी अन्तिम रूप दिनका निम्ति आफ्नो व्यस्तताका बाजबुत पनि समय दिनुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरु प्रा. डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल हृदयको अग्रभागमा हुनुहुन्छ । उहाँको प्रेरणा, हौसला तथा सहयोगको कारण यो अध्ययन कार्य सार्थक भएको हो । तसर्थ यसको प्रथम श्रेय गुरुहरूलाई नै जान्छ । यस प्रकृतिको अनुसन्धान कार्यमा गुरुले पुऱ्याउनु भएको योगदानको उच्च प्रशंसा गर्दै उहाँप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

यस शोधपत्रलाई एउटा पूर्ण तथा स्वस्थ आकार दिनका लागि मेरा आदरणीय गुरुवर्ग, आफन्त तथा साथीहरूबाट प्राप्त भएको आशीर्वचन, सल्लाह तथा सुझावहरूले महत्त्वपूर्ण ऊर्जाको काम गरे । यस शोधकार्यका लागि समयमा नै मेरो शोध प्रस्ताव स्वीकार गरी अध्ययन कार्य थालनी गर्न सहयोग पुऱ्याउने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई लगायत समस्त नेपाली भाषा शिक्षा विभाग परिवारप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रको तयारीका लागि प्रयुक्त भएका सम्पूर्ण सन्दर्भ ग्रन्थका लेखक तथा प्रकाशकहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याउन सदैव प्रेम, स्नेह र आशीर्वाद दिएर पूर्ण सहयोग गर्नुहुने मेरा पूजनीय पिता बेनिराम महतो र माता रुक्मिणी महतोप्रति म आजीवन ऋणी छु । त्यसैगरी तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि सहयोग पुऱ्याउने विभिन्न विद्यालयका शिक्षक विद्यार्थीहरूलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्तमा सफा र शुद्ध टङ्कन गर्नुका साथै थोरै समयावधि भित्रै उपलब्ध गराउनु हुने डायनामिक फोटोकपी एण्ड कम्प्युटर सर्भिस, ट्याङ्लाफाँट, कीर्तिपुरका रमेश महर्जनलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि शिक्षाशास्त्र नेपाली केन्द्रीय विभागमा प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७५/०४/१०

शोधार्थी

रुन कुमारी महतो

शोधसार

शोधशीर्षक	:	कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन
शोधनिर्देशक	:	प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल
शोधार्थी	:	रुन कुमारी महतो
विभाग/क्याम्पस	:	शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग नेपाली भाषा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर
जम्मा अध्याय	:	पाँच
शैक्षिक वर्ष	:	२०६९/०७०
पृष्ठ संख्या	:	७६ + २३

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकर्ता त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षको नेपा.शि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली लेखनक्षमताको पहिचान गर्नु, लेखन अभिव्यक्तिका कमजोरीहरू पत्ता लगाउनु र लेखन क्षमताको अभिवृद्धिका लागि आवश्यक उपायहरू पहिल्याउनु जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ । यस शोधमा मूल रूपमा स्थलगत अध्ययन विधि र सर्वेक्षण विधिमा केन्द्रित रहेर सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । प्राथमिक र द्वितियक स्रोतहरूबाट सामग्री सङ्कलन गरी ती सामग्रीहरूलाई अध्ययन विश्लेषण गरी निष्कर्ष र सुझाव समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधलाई नवलपरासी जिल्लाको कक्षा दशमा अध्ययनरत चार ओटा सामुदायिक र चार वटा संस्थागत विद्यालयका ८० जना थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा मात्र सीमित गरिएको छ । पाँच अध्यायमा समुचित प्रस्तुत शोधपत्रको अध्याय एकमा शोधपरिचय अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक पारूप अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया अध्याय चारमा विश्लेषण अध्याय पाँचमा सारांश निष्कर्ष र उपयोगिता प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रका उद्देश्यहरू निम्नलिखित छन् :

क) नवलपरासी जिल्लाका कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपालीमा लिखित अभिव्यक्ति क्षमता पहिचान गर्नु,

ख) लिखित अभिव्यक्ति कमजोरीहरू पत्ता लगाउनु,

ग) लिखित अभिवृद्धिका लागि उपायहरू सुझाउनु ।

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्रमा थारू भाषी विद्यार्थीहरूलाई केन्द्रविन्दुलाई बनाई सर्वेक्षण विधि र स्थलगत अध्ययन विधिमा आधारित रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययनमा निम्न प्रक्रिया अवलम्बन गरिएको छ :

नमुना अध्ययन क्षेत्र

प्रस्तुत अध्ययनमा नवलपरासी जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत थारू मातृभाषि विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमता अध्ययनका लागि मध्यविन्दु नगरपालिका, कावासोती नगरपालिका र कुमारवर्ती गा.वि.स. लाई अध्ययन क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ ।

जनसंख्या छनोट

प्रस्तुत अध्ययनमा कक्षा दशमा अध्ययनरत नवलपरासी जिल्लाका पूर्वी भेगमा पर्ने सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याका रूपमा लिइएको छ ।

शोध निष्कर्ष

१. विद्यालयको प्रकृतिगत आधारमा सबैभन्दा राम्रो क्षमता स्तर संस्थागत विद्यालय र सबैभन्दा कमजोर क्षमता स्तर सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको रहेको पाइन्छ ।

२. त्यसैगरी परीक्षणीय पक्षका आधारमा वर्ण-विन्यासगत क्षमता सिद्धार्थ आवासीय इङ्लिस बोर्डिङ स्कुल कावासोतीका विद्यार्थीहरूको अन्य विद्यालयको विद्यार्थीहरूको तुलनामा राम्रो रहेको पाइन्छ ।

३. शृङ्खलावद्धता पक्ष जनता मा.वि.डण्डाका विद्यार्थीहरूको क्षमता स्तर विद्यालयको विद्यार्थीहरूको तुलनामा राम्रो रहेको पाइन्छ ।

४. वाक्य गठनगत पक्ष सनसाइन इङ्लिस बोडिङ स्कुलका विद्यार्थीहरूको क्षमता अन्य विद्यालयको भन्दा राम्रो रहेको पाइन्छ ।

५. लेख्य चिह्न प्रयोग सरस्वती मा.वि. गोछडा विद्यालयका विद्यार्थीहरूको क्षमता स्तर अरु विद्यालयका विद्यार्थीहरूको क्षमता स्तर राम्रो पाइन्छ ।

६. अभिव्यक्ति शैलीको प्रयोग तथा शब्द छनोटको प्रयोग चण्डेश्वरी मा.वि. गोडारको विद्यालयका विद्यार्थीहरूको क्षमता अरु विद्यालयको भन्दा राम्रो रहेको पाइन्छ ।

७. समग्र आधारमा हेर्दा लेख्य चिह्न प्रयोग पक्षमा विद्यार्थीहरूको क्षमता स्तर राम्रो रहेको पाइन्छ भने वर्ण-विन्यास तथा मानक भाषाको प्रयोग क्षमता कमजोर रहेको पाइन्छ ।

८. वर्ण विन्यासगत क्षमता र शब्द छनोट र तथा प्रयोग मध्यम स्तरको रहेको पाइन्छ ।

९. यसरी हेर्दा विद्यार्थीहरूले मिश्रित क्षमता स्तर प्रदर्शन गरेको पाइन्छ । यसर्थ थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमता सन्तोषजनक छ भन्न सकिए पनि राम्रो भन्ने स्थिति भने देखिदैन ।

१०. थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमतामा अझै सुधारको खाँचो देखिन्छ । वर्णविन्यास, शब्द छनोट र प्रयोग, अभिव्यक्ति शैली जस्ता पक्षमा उनीहरूको क्षमता कमजोर रहेको देखिन्छ । यसबाट उनीहरूमा पर्याप्त अभ्यासको कमी रहेको कुरा थाहा हुन्छ ।

११. अधिकांश विद्यार्थीहरूको एकैनासको उत्तर र घोकेको भरमा लेखेको पाइन्छ । यसका साथै एउटाले अर्काको सारेको पनि पाइएकोले यसबाट शिक्षण प्रक्रिया शिक्षक केन्द्रित र परम्परागत रहेको कुरा पाइन्छ ।

१२. अधिकांश विद्यार्थीहरूले समयमै सम्पूर्ण समस्याको हल नगरेकोले कक्षा कोठामा पर्याप्त मात्रामा सिर्जनात्मक क्रियाकलाप गरेको पाइएन ।

१३. अधिकांश विद्यार्थीहरूले वर्ण-विन्यास, ह्रस्वदीर्घ, य/ए त/ट/श/ष/स जस्ता पक्षमा त्रुटि गरेको पाइनुका साथै सन्दर्भ र प्रसङ्ग अनुरूप उचित शब्दको छनोट तथा प्रयोथ नगरेको पाइन्छ । यसबाट उनीहरूलाई प्रशस्त लेखन अभ्यास नगराएको उनीहरूका लिखित अभिव्यक्ति, गृहकार्य समय समयमा परीक्षण नगरी उक्त विद्यार्थीहरूका त्रुटिहरू औँल्याइएको पाइएन ।

विषयसूची

	पृष्ठ सं.
अध्याय - एक : शोध परिचय	**१-५**
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता/औचित्य	३
१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन	५
१.६ अध्ययनको रूपरेखा	६
अध्याय - दुई : पूर्वकार्यको अध्ययन र सैद्धान्तिक अवधारणा	**६-२६**
२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	७
२.२ पूर्व अध्ययनको महत्त्व	११
२.३ सैद्धान्तिक अवधारणा	१२
२.३.१ लिखित अभिव्यक्तिको सामान्य परिचय	१२
२.३.२ लिखित अभिव्यक्ति शिक्षणको आवश्यकता र महत्त्व	१५
२.३.३ लिखित अभिव्यक्तिका परीक्षणीय साधन	१६
२.३.४ लिखित अभिव्यक्तिका परिक्षणीय पक्षहरू	२०
२.३.५ लिखित अभिव्यक्तिका सबल र दुर्बल पक्षहरू	२५
२.४ सारांश	२६
अध्याय तिन : अध्ययन विधि र अध्ययन प्रक्रिया	**२७-३०**
३.१ परिचय	२७
३.२ नमुना अध्ययन क्षेत्र	२८
३.३ जनसङ्ख्या छनोट	२८
३.४ सामग्री सङ्कलन	२९
३.४.१ प्राथमिक स्रोत	२९
३.४.२ द्वितीय स्रोत	२९
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन	३०
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण र मूल्याङ्कन	३०

अध्याय चार : समस्या तथा विश्लेषण ३१–७१

४.१ थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन ३१

४.१.१ श्री जनता माध्यमिक विद्यालय डण्डामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ३२

४.१.२ सरस्वती माध्यमिक विद्यालय गोछडामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ३५

४.१.३ चण्डेश्वरी माध्यमिक विद्यालय गोडारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ३९

४.१.४ सिद्धार्थ वोडिङ सेकेन्डरी स्कुलमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ४७

४.१.५ सनसाइन ई.बोडिङ स्कुल ढोकीमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ५०

४.१.६ गोल्डेन फ्युचर मा.वि मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन विश्लेषण ५४

४.१.७ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्ति क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन - विश्लेषण ५७

४.२ सारांश ६६

४.३ लेखन अभिव्यक्तिका कमजोरीहरू ६८

४.४ लेखन क्षमता अभिवृद्धिका उपायहरू ६९

अध्याय - पाँच : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता ७२–७६

५.१ सारांश ७२

५.२ निष्कर्ष ७२

५.३ उपयोगिता ७५

५.३.१ नीतिगत तह ७५

५.३.२ प्रयोगगत तह ७५

५.४ शैक्षणिक प्रयोजन ७६

सन्दर्भसूची

परिशिष्टहरू

व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

	पृष्ठ सं.
तालिका नं. १ : वाक्यगठन	३२
तालिका नं. २ : वर्ण-विन्यास	३२
तालिका नं. ३ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	३३
तालिका नं. ४ : अभिव्यक्ति प्रस्तुति	३३
तालिका नं. ५ : मानक भाषाको प्रयोग	३४
तालिका नं. ६ : लेख्य चिह्न प्रयोग	३४
तालिका नं. ७ : शृङ्खलाबद्धता	३५
तालिका नं. ८ : वाक्य गठन	३५
तालिका नं. ९ : वर्ण-विन्यास	३६
तालिका नं. १० : शब्द छनोट तथा प्रयोग	३६
तालिका नं. ११ : अभिव्यक्ति प्रस्तुति	३७
तालिका नं. १२ : मानक भाषाको प्रयोग	३८
तालिका नं. १३ : लेख्य चिह्न प्रयोग	३८
तालिका नं. १४ : शृङ्खलाबद्धता	३९
तालिका नं. १५ : वाक्य गठन	३९
तालिका नं. १६ : वर्ण-विन्यास	४०
तालिका नं. १७ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	४०
तालिका नं. १८ : अभिव्यक्ति शैली	४१
तालिका नं. १९ : मानक भाषाको प्रयोग	४१
तालिका नं. २० : लेख्य चिह्न प्रयोग	४२
तालिका नं. २१ : शृङ्खलाबद्धता	४२
तालिका नं. २२ : वाक्य गठन	४३
तालिका नं. २३ : वर्ण-विन्यास	४३
तालिका नं. २४ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	४४
तालिका नं. २५ : अभिव्यक्ति शैली	४५

तालिका नं. २६ : मानक भाषाको प्रयोग	४५
तालिका नं. २७ : लेख्य चिह्न प्रयोग	४६
तालिका नं. २८ : शृङ्खलाबद्धता	४६
तालिका नं. २९ : वाक्य गठन	४७
तालिका नं. ३० : वर्ण-विन्यास	४७
तालिका नं. ३१ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	४८
तालिका नं. ३२ : अभिव्यक्ति शैली	४८
तालिका नं. ३३ : मानक भाषाको प्रयोग	४९
तालिका नं. ३४ : लेख्य चिह्न प्रयोग	४९
तालिका नं. ३५ : शृङ्खलाबद्धता	५०
तालिका नं. ३६ : वाक्य गठन	५०
तालिका नं. ३७ : वर्ण-विन्यास	५१
तालिका नं. ३८ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	५१
तालिका नं. ३९ : अभिव्यक्ति शैली	५२
तालिका नं. ४० : मानक भाषाको प्रयोग	५२
तालिका नं. ४१ : लेख्य चिह्न प्रयोग	५३
तालिका नं. ४२ : शृङ्खलाबद्धता	५३
तालिका नं. ४३ : वाक्य गठन	५४
तालिका नं. ४४ : वर्ण-विन्यास	५४
तालिका नं. ४५ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	५५
तालिका नं. ४६ : अभिव्यक्ति शैली	५५
तालिका नं. ४७ : लेख्य चिह्न प्रयोग	५६
तालिका नं. ४८ : शृङ्खलाबद्धता	५६
तालिका नं. ४९ : वाक्य गठन	५७
तालिका नं. ५० : वर्ण-विन्यास	५७
तालिका नं. ५१ : शब्द छनोट तथा प्रयोग	५८
तालिका नं. ५२ : अभिव्यक्ति शैली	५८
तालिका नं. ५३ : मानक भाषाको प्रयोग	५९

तालिका नं. ५४ : लेख्य चिह्न प्रयोग ५९
तालिका नं. ५५ : शृङ्खलाबद्धता ६०

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
क्रं सं.	क्रम संख्या
गा.विस.	गाउँ विकास समिति
दो.स.	दोस्रो संस्करण
नं.	नम्बर
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठा
पृ.	पृष्ठ
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
रो.नं.	रोल नम्बर
वि.स.	विक्रम सम्वत्
वि.स.	विद्यार्थी सङ्ख्या
सम्पा.	सम्पादक